

AHMET CEMAL'İN ARDINDAN...

Hakan Ergül*

Eskişehir'i tam ortasından bölerek geçip giden sadece Porsuk Çayı değildir. Bir de trenler vardır. İki de şehre büyü katar, gündelik hayatın seküler dokusuna renk verir, taşranın ağır havasını, buhranını alıp götürür. Üniversite hayatını 1990'ların başında bu şehirde geçirenlerin gönlünde Porsuk Çayı'nın da, Eskişehir'i bir ucundan İstanbul'a, diğer ucundan Başkent'e bağlayan trenlerin de özel bir yeri vardır. Ama yalnızca alıp götürdükleriyle değil, getirip bıraktıklarıyla da.

O yıllarda şehrin tek üniversitesi Anadolu Üniversitesi'dir. Diğer bölümlerde okuyanlar kızmasınlar: O dönemde İletişim Fakültesi'nin, Güzel Sanatlar'ın, bir de Devlet Konservatuvarı'nın üniversitenin kimliğinde ayrı bir yeri vardı. Gazetecilik, sinema, edebiyat, sahne sanatları, plastik sanatlar gibi geniş bir yelpazeden çok değerli sanatçılar, hocalar ders vermek, danışmanlık yapmak, söyleşilere katılmak için Eskişehir'e gelirdi. Metropollerle kurulan bu yakın ilişki uzun yıllar devam etti. Gelenler arasında kimler yoktu ki: Ünsal Oskay, Uğur Mumcu, Atilla Özkırımlı, Fikret İlkiz, Selim İleri, Murathan Mungan, Cevat Çapan, Seyfettin Turan, Ergin Orbey, Tuğrul Eryılmaz, Kurtuluş Kayalı, Sıtkı Erinç... Ellerinde ne varsa bir yana bırakıp haftada bir gün, bir öğleden sonra olsun Başkent Ekspresi'ne, Eskişehir Ekspresi'ne atlayıp soluğu Eskişehir'de alırlardı. O trenlerle bize "dışarı"dan bir hava, başka türlü soluyamayacağımız entelektüel bir nefes getirirlerdi. Onları dokunma mesafesinde

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi, İletişim Bilimleri Bölümü. hkergul@gmail.com
Yazının Geliş Tarihi: 08.12.2017 Yazının Kabul Tarihi: 09.12.2017

hissetmenin kıymeti, akademik katkılarının gölgesinde kalmamalı. Örgün eğitimin, yan yanalığın öğretebileceği bir “derstir” bu. O hocaları ceplerinden taşan, sayfaları kıvrılmış kitaplarla kampus içinde dalgın yürürken, festivallerde arka koltukta, kantin kuyruklarında yanı başınızda görüvermenin verdiği bir çekidüzen. Hocalarla sınıflarda, stüdyolarda başlayan tartışmalar sınıf dışına taşar, İstanbul-Ankara istikametinde yemekli vagonlarda devam ederdi. Sonra iklim değişti; üniversitenin ve bir bütün olarak toplumun kendi içine kapandığı yıllar geldi. Bu arada trenlerin sayısı da hızı da arttı, onlara uçak seferleri de eklendi. Ama o sesler aynı hızla birer birer eksildi.

Bütün bunları neden anlatıyorum? Sözü, sevgili hocam Ahmet Cemal’e getirebilmek için. Yakın zamanda yitirdiğimiz Alman dilinin büyük çevirmeni, yazar, Moment Dergi’nin bilim kurulu üyesi Ahmet Hoca, benim gibi o yıllarda Anadolu Üniversitesi’nde olanlar için işte o unutulmaz kadronun unutulmaz bir çehresidir. Hoca’nın açtığı bütün dersleri almışım sanıyorum. Metin yazımı, sanat tarihi, yaratıcı yazarlık, edebiyatın toplumsal tarihi, estetik... Kontenjan dolmasın diye kayıt dönemi kaç takla atıp derse ilk biz adımızı yazdırırdık ama nafile. Ahmet Hoca’nın kapı arkalarına ilişmeyi, pencere kenarlarına tünemeyi göze alan yüzlerce “dışardan” öğrencisi vardı; biz kontenjanlı ekip onların arasında erir giderdik. Ahmet Hoca’ya çok yakışan zarafeti öğrencisiyle kurduğu iletişime de yansırırdı. Tutkuyla anlatırdı derslerini, tutkuyla yapılan her iş gibi heyecanı bize de geçerdi. Derslerde öğrencilerini Antik Yunan’dan başlayan bir serüvene çıkarır, Antigone’dan çağdaş trajik kahramana gelene dek edebiyatın bilgiyle, bilmeyle, hakikatle kurduğu ilişkiyi tartışırırdı. O zaman tüneline en çok Gombrecht’i, Brecht’i, Kafka’yı, Bachmann’ı, Erasmus’u, Lorca’yı, Çehov’u, buralardan Atılgan’ı, Atay’ı, Karasu’yu, Erhat’ı işittiğimi hatırlıyorum. Eserlerinin çevirisine kırk yılını adadığı Broch (*Vergilius’un Ölümü*) ve Musil (*Niteliksiz Adam*) de eksik olmazdı.

Ahmet Hoca derste kendi çevirdiği yazarlardan söz ederken başka bir şey olurdu, onlarla farklı bir bağ kurardı. Brecht, Kafka, Bachmann, Benjamin, diğerleri... Sadece çeviri uğraşısıyla sınırlanamayacağınız, Hoca’nın hayat karşısındaki duruşuyla, kendi ifadesiyle “seçilmiş yalnızlığıyla” iç içe geçen, epey otobiyografik bir bağ. Tragedyayı da böyle bir hevesle anlatırdı. Seçimlerinin sonucunda acı çekeceğini adı gibi bilen ama seçme şansı verilse yine aynı hayatı seçecek olan modern trajik kahramanın öyküsü. Böyle zamanlarda dersin ortasında çıkarıp bir sigara yakardı Ahmet Cemal, çok sevdiği Füsün Akatlı’nın deyişiyle, fikirlerini kanatlandırsın, diye. Benim gibi tiryakiler de fırsatı kaçırmazdı tabii, pencere kenarlarına göç başlardı. Dekanımız Osman Zıllıoğlu çok

kızardı bu işe ama derslik hocayla öğrencilerine aitti, karışılmazdı. Dumansız hava sahasından henüz nasibimizi almamıştık o vakitler, koridorların havasına steril kokular karışmıyordu. Ama şimdi dönüp bakınca: Arada duman altı olan o sınıflar bugünkünden çok daha havadardı ve her şeye karşın soluk alabildiğimiz bir akademiye aitti.

Ahmet Cemal'in köşe yazılarına yansıyan yüzü, benim derslerinden, edebiyat sohbetlerinden bildiğim Aydınlanmacı, yaratıcı-öğretmen yüzüdür. Ama daha kırılğan, kendi üstüne kapalı bir yüzü daha vardır Hoca'nın. Son dönemde yazıları dışında kendini pek göstermese de esasen pek çok yazısına, çeviri seçimlerine yansır bu yüzü. Birincisinden, o dışa dönük yüzünden başlamak istiyorum. Ahmet Cemal'i Cumhuriyet gazetesindeki köşesinden izleyenler kalbindeki Aydınlanma ateşinin tanığıdır. Yıllar içinde hayal kırıklıklarıyla, öfkelerle gölgelense de, son nefesine kadar yanan o ateşin içinde insanı taassuplarından arındıracak bir akla, felsefeye ve sanat eylemine dair tutkulu bir aşk vardır. Öğrencilerine olan sonsuz inancının arkasında da yine insan aklına, yaratıcı edimin özgürleştirici büyüüne dair o inanç yatar. Cumhuriyet'in kazanımlarına, özellikle de eğitim ve kültür devrimlerine, Köy Enstitüleri deneyimine sıkı sıkıya sahip çıkan, Atatürkçü, modern, idealist bir kahramandır Ahmet Cemal. Yazılarında kullandığı dile sinen sese kulak verin: Kaynağını Batı edebiyatından, kıta felsefesinden alan o sese bugünün fikir dünyasından ziyade Melih Cevdet Anday'ın, Oktay Akbal'ın, İlhan Selçuk'un ya da Varlık çizgisinden, söz gelimi, Tomris Uyar'ın, Füsün Akatlı'nın, Vedat Günyol'un seslerinin karıştığını işitirsiniz. Temsil ettiği çizgi, son yirmi otuz yılın entelektüel tartışmalarına, teorik karşıtlıklarına mesafelidir. Yazdığı mecraların katı sınırları zaman içinde esnemiş, yeni sesleri, farklı yönelimleri de içerecek biçimde daha geçirgen bir nitelik kazanmışsa da Ahmet Cemal kendi adasında kalmayı seçmiştir.

Kendine, hayattaki seçimlerine kuşkuyla bakan, daha huzursuz yüzüne gelince. Daha trajik bir yüz bu: Yalnızlığını sorgular, yeri geldiğinde içindeki idealist yazarı ve onun sessiz muhalifliğini acımasızca eleştirir. Ciddi sağlık sorunlarıyla, hastalıklarla geçen son dönemde fotoğraflarına yansımış, yazılarında daha bir görünür olmuştur o yüz:

Bir zamanlar çevirmenliğe başlama nedenimi, çok küçük yaşlarda bir yanı eksik bir aile çevresinde içime çöreklenen türlü korkuların etkisiyle, her yaşantıyı *olduğu gibi* yaşamak yerine yalnızca *çevirilerinden* tanımayı yeğlemiş olmamda aramıştım (...) Kalabalıklar ve dışa dönük her türlü *militanlık* karşısında duyduğum korkunun sessiz bir aydınlanma savaşıllığına dönüşmesi de buna benzer bir biçimde gerçekleşti.

Aydınlanma'nın izlerini çok küçük yaşlarda sığınmaya başladığım kitapların dünyasında aradım. Bunun sonucunda, bir zamanlar bu ülkenin topraklarında filizlenmiş, kök salmaya başlamış bir Aydınlanma'nın yerini giderek karanlıklara bırakmasına kitlelere katılarak değil, fakat genellikle *pencerelerin arkasından* tanıklık ettim (...) Çevirdiğim onca büyükler ve kendi yazdıklarım. Belki onlarla biraz olsun direnebilmişimdir bir şeylere. Belki böylece biraz cesur bile olabilmişimdir... (8 Mayıs 2017, *Cumhuriyet*).

Ahmet Hoca'nın kendisinden esirgediği o cesareti biz keyifle izlediğimiz derslerinde fazlasıyla görebiliyorduk aslında. Bizim için *Lanetlenmiş Ağustosböcekleri*'nin önsözünde anlattığı adamdır Ahmet Cemal: Hüzün dolu hayatını dışardan seyre dalabilecek, kendiyle barışmadan da yaşamayı seçebilecek kadar yürekli bir kahraman. Yoksunluklarla, sıkıntılarla geçen o ömre baktığında bir tarafta canını yakan ama hiç yakınmadığı "çulsuzluğu" durur. Ama onun hemen yanında da kitapları, çeviri başyapıtları, memleketin hiç bilmediği köşelerinde hiç tanımadığı insanların kütüphanelerinde bulunduğu binlerce okuru, yetiştirdiği öğrencileri vardır.

Ve artık kendim hakkında çok iyi bildiğim, çok emin olduğum bir şey var: Bir defa daha yaşamak elimde olsaydı eğer, noktasına virgülüne dokunmadan yine bu hayatı yaşamayı, böyle yaşamayı seçerdim! (*Lanetlenmiş Ağustosböcekleri*, 2012).

Cesaret başka nedir?